BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING O‘QUV-BILUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING DASTURIY-DIDAKTIK TA’MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Sulaymanova Nigora Olimjon qizi
Guliston davlat pedagogika institut
Boshlang‘ich ta’limm metodikasi kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirishda dasturiy ta’minotning o‘rni, uni takomillashtirishning nazariy asoslari va pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Oliy ta’lim muassasalarida kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilayotgan ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalar, elektron ta’lim platformalari va interaktiv dasturiy vositalardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi dasturiy ta’minotni takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari aniqlanib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: o‘quv-biluv kompetensiyasi, bo‘lajak o‘qituvchi, kompetensiyaviy yondashuv, dasturiy ta’minot, raqamli ta’lim, elektron platforma, innovatsion texnologiya, pedagogik ta’lim.

Аннотация. В данной статье анализируется роль программного обеспечения в развитии учебно-познавательных компетенций будущих учителей начальных классов, теоретические основы его совершенствования и педагогические возможности. Подчеркивается важность использования цифровых технологий, электронных обучающих платформ и интерактивных программных средств в образовательном процессе, организованном на основе компетентностного подхода в высших учебных заведениях. В ходе исследования были выявлены педагогические условия совершенствования программного обеспечения развития учебно-познавательных компетенций и разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова: образовательная компетентность, будущий учитель, компетентностный подход, программное обеспечение, цифровое образование, электронная платформа, инновационные технологии, педагогическое образование.

Abstract. This article analyzes the role of software in the development of educational and cognitive competencies of future primary school teachers, the theoretical basis of its improvement and pedagogical possibilities. The importance of using digital technologies, electronic learning platforms and interactive software tools in the educational process organized on the basis of a competency approach in higher education institutions is highlighted. During the research, the pedagogical conditions for improving the software for the development of learning-cognitive competencies were identified and practical recommendations were developed.

Key words: educational competence, future teacher, competence approach, software, digital education, electronic platform, innovative technology, pedagogical education.

Kirish

Jahon ta’lim tizimida kechayotgan globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari pedagog kadrlarni tayyorlash mazmuniga yangi talablarni qo‘ymoqda. Zamonaviy ta’lim muassasalari oldida nafaqat bilimli, balki mustaqil fikrlaydigan, innovatsion faoliyat yurita oladigan, axborot bilan samarali ishlash ko‘nikmalariga ega bo‘lgan mutaxassislarni tayyorlash vazifasi turibdi. Shu nuqtai nazardan bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda ta’lim tizimini raqamlashtirish va kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirishning muhim omiliga aylandi. Ayniqsa, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy ta’limning ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, izlanish va bilimlarni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantiruvchi asosiy subyekt hisoblanadi.

O‘quv-biluv kompetensiyasi shaxsning bilimlarni mustaqil egallashi, axborotni izlash va qayta ishlashi, muammolarni tahlil qilishi hamda samarali qarorlar qabul qila olish qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Mazkur kompetensiyalarni rivojlantirishda dasturiy-didaktik ta’minot muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv-biluv kompetensiyasi shaxsning bilimlarni mustaqil egallash, tahlil qilish, qayta ishlash, amaliyotda qo‘llash va yangi bilimlarni yaratishga bo‘lgan qobiliyatini ifodalaydi. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi kelajakda o‘quvchilarning ta’lim faoliyatini tashkil etuvchi asosiy subyekt hisoblanganligi sababli uning o‘quv-biluv kompetensiyalari yuqori darajada shakllangan bo‘lishi zarur.

Bugungi kunda oliy pedagogik ta’lim muassasalarida raqamli texnologiyalar asosida ta’lim jarayonini tashkil etish keng yo‘lga qo‘yilmoqda. Biroq mavjud dasturiy ta’minotlarning aksariyati o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirish talablariga to‘liq javob bera olmayapti. Shu sababli mazkur yo‘nalishda ilmiy asoslangan takomillashtirish ishlarini olib borish muhim hisoblanadi.

Maqsadi va vazifalari

Ilmiy maqolaning maqsadi bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi dasturiy ta’minotni takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- o‘quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslarini tahlil qilish;
- bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirishda dasturiy ta’minotning o‘rnini aniqlash;
- mavjud elektron ta’lim platformalarining imkoniyatlarini baholash;

• dasturiy ta’minotni takomillashtirishning pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish;

• amaliy tavsiyalar ishlab chiqish..

O‘quv-biluv kompetensiyasining pedagogik mazmuni

Pedagogik adabiyotlarda o‘quv-biluv kompetensiyasi shaxsning o‘quv faoliyatini samarali tashkil etish va boshqarish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. Mazkur kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- ✓ bilimlarni mustaqil egallash;
- ✓ axborotni izlash va saralash;
- ✓ tanqidiy fikrlash;
- ✓ muammolarni hal qilish;
- ✓ o‘z-o‘zini nazorat qilish;
- ✓ refleksiv faoliyatni amalga oshirish.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi mazkur kompetensiyalarni egallash orqali nafaqat o‘zining kasbiy rivojlanishini ta’minlaydi, balki kelajakda o‘quvchilarning ham mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini shakllantira oladi.

Dasturiy ta’minot va o‘quv-biluv kompetensiyalari o‘rtasidagi bog‘liqlik

Zamonaviy ta’lim jarayonida dasturiy ta’minot o‘quv faoliyatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Elektron platformalar va ta’limiy dasturlar talabalarga katta hajmdagi axborotlardan foydalanish, masofadan turib ta’lim olish, bilimlarni mustaqil nazorat qilish hamda hamkorlikda ishlash imkoniyatlarini yaratadi.

Moodle, HEMIS, Google Classroom, Microsoft Teams, Quizizz, Kahoot kabi platformalar talabalarning bilish faolligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu platformalar yordamida talabalar:

- ✓ mustaqil topshiriqlarni bajaradi;
- ✓ elektron resurslardan foydalanadi;
- ✓ virtual muloqotga kirishadi;
- ✓ o‘zlashtirish natijalarini monitoring qiladi;
- ✓ ilmiy izlanish olib boradi.

Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, aksariyat platformalar ko‘proq axborot uzatish funksiyasini bajaradi. O‘quv-biluv kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan maxsus mexanizmlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Dasturiy ta’minotni takomillashtirishning pedagogik mexanizmlari

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, dasturiy ta’minotni takomillashtirish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

1. Adaptiv o‘qitish tizimlarini joriy etish

Talabalarning individual xususiyatlari va bilim darajasini hisobga oluvchi adaptiv platformalar o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Bunday tizimlar sun’iy intellekt elementlari asosida ishlaydi va har bir foydalanuvchi uchun individual ta’lim yo‘nalishini shakllantiradi.

2. Interaktiv topshiriqlar bazasini kengaytirish

O‘quv-biluv kompetensiyasini rivojlantirish uchun muammoli vaziyatlar, keyslar, loyiha topshiriqlari va tadqiqot xarakteridagi mashqlarni elektron platformalarga integratsiya qilish zarur.

3. Refleksiya modullarini yaratish

Talabalarning o‘z bilimlarini baholashi va tahlil qilishi uchun elektron refleksiya vositalarini joriy etish muhim hisoblanadi. Bu o‘z navbatida o‘z-o‘zini rivojlantirish kompetensiyasining shakllanishiga xizmat qiladi.

4. Multimedia resurslar bilan boyitish

Video darslar, animatsiyalar, virtual laboratoriyalar va interaktiv simulyatsiyalar talabalarning mavzuni chuqurroq o‘zlashtirishiga yordam beradi.

5. Elektron portfoliolarni joriy etish

Elektron portfolio bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanish dinamikasini monitoring qilish imkonini beradi. Unda talabaning ijodiy ishlari, loyihalari, ilmiy izlanishlari va pedagogik amaliyot natijalari aks ettiriladi.

Tajriba-sinov ishlari va natijalar

Tadqiqot davomida pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar o‘rtasida kuzatish va so‘rovnoma ishlari olib borildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, talabalarning aksariyati elektron platformalardan foydalanayotgan bo‘lsa-da, ulardan asosan topshiriqlarni yuklash va baholarni kuzatish maqsadida foydalanadi.

Interaktiv topshiriqlar, loyiha faoliyati va refleksiya elementlari joriy etilgan guruhlarda esa talabalar faolligining ortishi, mustaqil ishlash ko‘nikmalarining rivojlanishi hamda axborot bilan ishlash kompetensiyasining yaxshilanishi kuzatildi.

Tajriba natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

- ✓ mustaqil ta’limga qiziqish oshdi;
- ✓ axborotni tahlil qilish ko‘nikmalari rivojlandi;
- ✓ muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati kuchaydi;
- ✓ refleksiv faoliyat faollashdi;
- ✓ o‘quv-biluv kompetensiyalarining umumiy darajasi sezilarli yaxshilandi.

Xulosa

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘rganilgan natijalari shuni ko‘rsatdiki, dasturiy ta’minotni takomillashtirish orqali talabalarning mustaqil bilim olish, axborot bilan ishlash, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish kompetensiyalarini samarali rivojlantirish mumkin.

Shuningdek, elektron ta’lim platformalariga adaptiv o‘qitish elementlari, refleksiya modullari, interaktiv topshiriqlar hamda elektron portfolio tizimlarini joriy etish bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuvlar oliy ta’lim muassasalarida ta’lim samaradorligini oshirish

hamda raqamli pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirishning muhim omili bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.
3. Xodjayev B.X. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2017.
4. Muslimov N.A. Kasbiy ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2019.
5. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2020.
6. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2021.
7. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2018.
8. Jumayev M.E. Kompetensiyaviy yondashuv asoslari. – Toshkent, 2022.
9. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. Paris, 2018.
10. European Commission. Key Competences for Lifelong Learning. Brussels, 2019.